

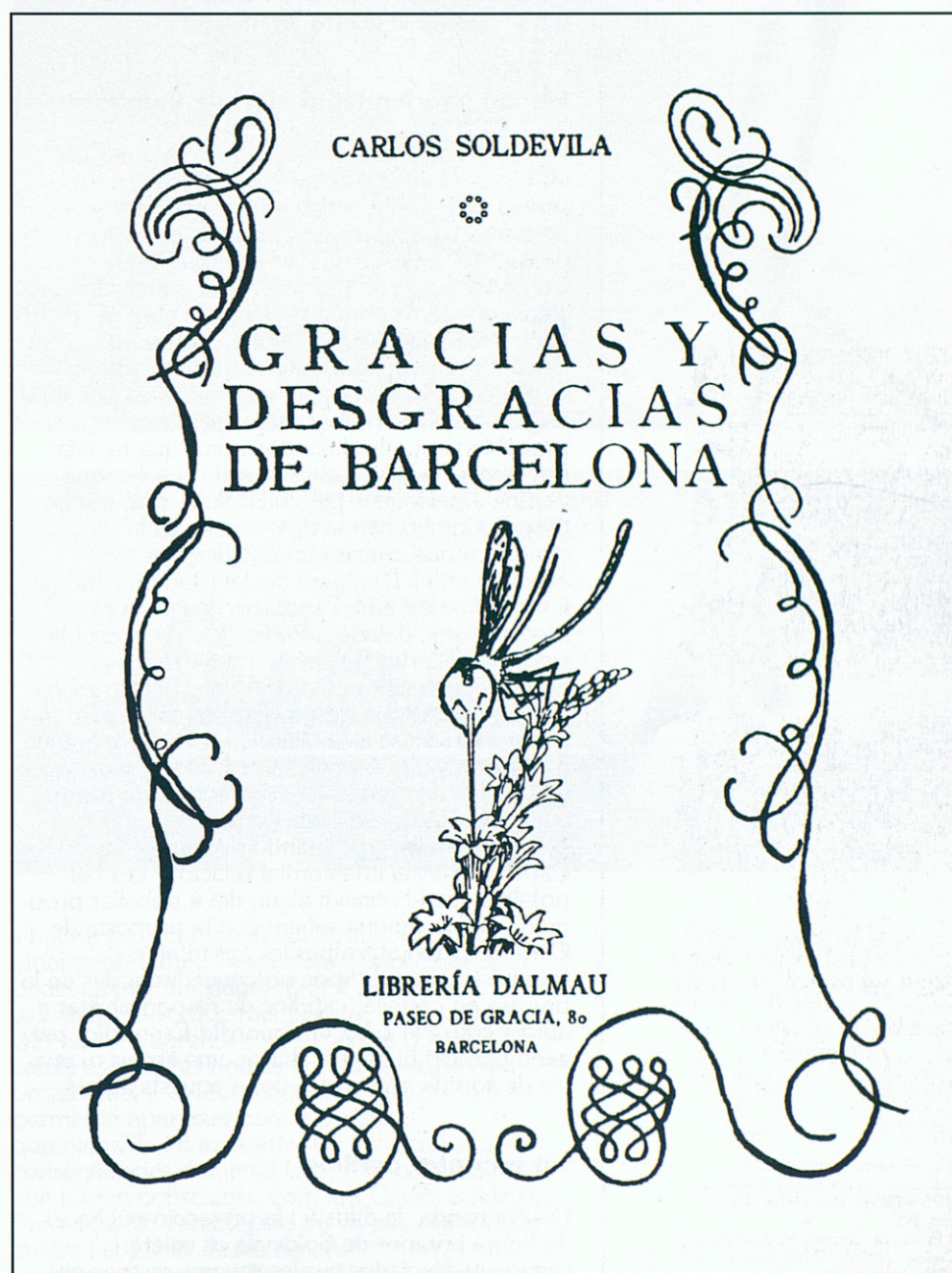
Carles Soldevila en la cultura dels anys 40

Un periodista que hauria ocupat un lloc de primera fila si no fos pel franquisme

Durant el mes de febrer, a la sala d'exposicions del Col·legi de Periodistes es va poder visitar una exposició sobre Carles Soldevila, que es va inaugurar amb un col·loqui en el qual van participar Josep Maria Cadena, vice-degà del Col·legi, Josep Torres Morell, periodista, Xavier Bosch, professor de la Universitat Pompeu Fabra, i Maria Josepa Gallofré, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona. Del text que aquesta última va presentar en el col·loqui, ella mateixa n'ha condensat en aquest article els trets fonamentals.

—Maria Josepa Gallofré Virgili—

Gairebé vint anys abans de la data que m'he proposat com a fita inicial d'aquestes breus reflexions, Soldevila, en un text ben conegut, havia fet una mena de declaració de principis sobre l'ofici d'escriure que em sembla especialment oportuna per encetar un comentari sobre la situació, al començament de la dècada dels quaranta, d'un escriptor i periodista com ell: "L'escriptor ha d'escriure de la mateixa manera que l'advocat ha de pledejar i el metge visitar malalts"¹. L'any 1939-1940, poc després de la victòria franquista, podia ser encara més adequada que el 1922 una declaració com aquesta si només prenguéssim en consideració un aspecte: el de la necessitat que tenia l'escriptor i el periodista de trobar un mitjà de subsistència, baldament fos mínim, en activitats no gaire allunyades de les seves capacitats. Però n'hi ha un altre, d'aspecte, que és el de la política cultural, el de la necessitat que tenia la societat catalana del moment de "braços" i de "cervells" com Soldevila —o bé de Pla i Gaziol, que són casos en un cert sentit semblants—. Es tracta d'autors que havien passat la guerra fora, bàsicament fora de l'Estat, per bé que amb unes

— "Pensem quins haurien estat els periodistes amb què hauria comptat Cambó per tirar endavant aquell diari en català que tenia en projecte el 1939" —

¹ "Fulla de dietari. Petita declaració". *La Publicidad*, 10 d'agost de 1922, pàg. 1.

activitats no del tot equiparables. De fet, aquests tres autors poden ser presos, donat el seu gruix, com a significatius, malgrat que diversos, de la situació de l'escriptor català de postguerra, ja madur abans de 1936, i que havia tingut un lloc molt destacat en el món literari i periodístic. Crec que un punt de partida obligat és plantejar-se quins eren els efectius, els recursos humans i els noms destacats amb què comptaven la cultura i la literatura catalanes el 1939. No els enumeraré pas. Però si ho fes, la llista fóra molt migrada. És prou sabut que l'èxode i l'exili de gener-febrer d'aquell any havien delmat també les files del que, per entendre'ns, en diem món intel·lectual; l'estament no es va poder recuperar sinó molt lentament i de forma molt parcial a partir del retorn —que de vegades no va ser immediat, com en el cas de Soldevila— dels que havien passat la guerra fora.

Els qui haurien fet el diari de Cambó

Fos com fos, cal que ens preguntem quins eren els noms destacats de què es disposava i, tot servint-nos d'un exemple molt significatiu, pensem en quins haurien estat els escriptors i periodistes amb què hauria comptat Francesc Cambó a l'hora de tirar endavant aquell diari en català que tenia com a projecte a l'abril de 1939 i que encarregava al seu col·laborador Joan Estelrich de proposar a les autoritats franquistes². Crec que és bastant segur que Soldevila hi hauria tingut un lloc de primera fila, igual que, probablement, els altres dos noms que he citat. Em sembla que hauria estat així no solament perquè li pertoqués per currículum, sinó també perquè Cambó hauria dipositat en ell la confiança que, encara un any després, exactament el 19 d'abril de 1940, demostrà que li tenia d'acord amb l'anotació de les seves *Meditacions*, datada a París: "He rebut avui la visita d'en Carles Soldevila..., un dels pocs homes que actuaren dintre Acció Catalana sense que els mugués un despit o un rancor (...) En tot quant va escriure a *La Publicitat* no hi aparegué mai un esclat de rancor, ni una frase molesta per a la Lliga i els seus homes. Es comportà sempre amb una delicadesa i una correcció de *gentleman*(...) Jo he mantingut sempre amb Carles Soldevila una cordial relació... i és ben possible que el convidi algun dia a treballar prop meu"³. Bé prou que sabem que la proposta de Cambó no fou atesa per les autoritats franquistes, que tampoc no concediren, des de la premsa en castellà, cap lloc de responsabilitat a autors com Pla a *La Vanguardia Española*, per exemple. No hi hagué, doncs, uns espais ni una via de sortida immediata per a aquests autors.

Un escriptor perillós

D'altra banda, la difusió i la projecció públiques de l'obra anterior de Soldevila es veieren greument afectades per les severes restriccions

que les noves autoritats imposaren, no tan sols sobre la nova producció, que fou dràsticament prohibida, sinó sobre la tradició literària ja impresa. Dins el marc de les gravíssimes dificultats d'exhibició pública amb què s'havia d'encarar el llibre català en general, Soldevila hagué d'afrontar la prohibició de circulació de bona part dels seus títols ja editats abans de 1936. A banda del contingut més o menys "moral", segons els nous criteris vigents, Soldevila era un escriptor especialment perillós. I ho era perquè la circulació normal dels seus llibres hauria contribuït a allò que, per damunt de tot, volia evitar el franquisme: que es mantingués el públic lector en llengua catalana. Soldevila havia donat i hauria continuat donant al lector català "llibres per llegir", per utilitzar una molt coneguda expressió de Pla, el 1925. O, per fer-ne servir una altra de Carner, uns anys abans, Soldevila era un *standard author*. La perillositat dels seus llibres anava totalment lligada al caràcter de lectura "normal" que satisfia les necessitats d'una majoria cultivada. Destruir l'antic públic lector i impedir que se'n formés de nou era un dels objectius bàsics del nou règim en l'àmbit del llibre.

I, si el fet que circulessin amb normalitat les edicions anteriors era contrari a la nova legalitat vigent, no cal dir com, abans de 1946, resultava encara més impossible ni tan sols plantejar-se de reeditar res. En aquestes condicions de tenallament total, quines sortides tenia Soldevila? Quin paper podia fer en un engranatge cultural que, un cop desmantellat l'anterior, el *Nuevo Estado* s'havia limitat a vigilar mitjançant el braç executor omnipresent de la seva política de control cultural, la censura?

La feina a Editorial Argos omplí una part de la seva dedicació però no sé si de les seves necessitats. En tot cas, fou des d'Argos que, com a autor, va publicar, el 1942, *El París que yo he visto*, un dels darrers textos del qual és una cauta anotació arran de l'entrada dels alemanys a París, presenciada per l'autor, datada el juny de 1940 i titulada *Voy comprendiendo*. El llibre es publicava just en un any de gran duresa per part del règim, els responsables de propaganda del qual estaven envescats, precisament aleshores, en una persecució ferotge de qualsevol títol considerat suspecte.

L'amenaça de les traduccions

D'altra banda, durant aquests anys, el públic català consumia autors del país i productes lligats a la pròpia tradició i, al mateix temps, tot participant del fenomen del llibre de consum, s'empassava unes traduccions que van arribar a obsedir els sentinelles del règim, que les veien com una amenaça constant als valors autòctons espanyols. Ara bé, l'abundor de traduccions no era, de fet, sinó una resposta, que sobretot es donava des de Barcelona, al buit que s'havia creat el 1939. Així, al món català hi havia unes necessitats que fins al 1946 es van haver de cobrir pels camins que he indicat, davant

2 V. el meu estudi *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona, 1991, pàg. 88.

3 Francesc Cambó, *Meditacions. Dietari. (1936-1940)*. Barcelona, 1982, pàg. 753.

— Soldevila contribuï amb un "barcelonisme" tàctic a cobrir el buit que des del 1939 hi havia de periodisme en català —

l'absència total de la tradició catalana en llengua catalana. Però aquell buit també es va omplir per la via de la recuperació i mistificació del propi passat, a través de l'anomenat "barcelonisme" que va envair el panorama editorial i que va afectar cercles i escriptors molt diferents: Soldevila hi contribuï amb un –per dir-ho d'alguna manera– "barcelonisme" tàctic. El 1945, en el pròleg d'un recull que titula *Historias barcelonesas*, en justificava el títol, amb una certa ironia, tot referint-se a la necessitat de "pagar tributo a la moda meritísima que de unos años a esta parte se esfuerza por salvar el recuerdo de una Barcelona condenada a inminente y definitivo naufragio"⁴.

Edicions de luxe

A partir de 1946, el franquisme va haver de rectificar la seva tàctica –no pas la seva política–. Com que no em puc permetre, ara, amb l'espai de què dispo, de parlar del caràcter i de l'orientació de les seves col·laboracions a la premsa, em limito només a l'àmbit de l'edició. La tímida reparació del llibre català tolerada pel règim no va modificar gaire el panorama. Després d'allò que he anomenat la primavera de 1946 que, en el cas de Soldevila, va fer possible la reparació de *Fanny*⁵, els espais públics que el llibre català normal podia ocupar eren d'una esquifidesa alarmant. De l'absència total fins a l'abril de 1946 es va passar a una cleda que l'actitud oficial no solament va impedir d'eixamplar, sinó que va mirar d'estrènyer i de mantenir en un resclosiment que no pogués temptar ningú fora dels iniciats. Així, els antics llibres que Soldevila provà de reeditar, com ara *Eva* i *Valentina*, s'estavellaren amb el codi moral vigent. Tanmateix, aquest codi moral, tant com rebutjar les relacions d'Eva amb el seu pare adoptiu o el desenllaç de *Valentina*, s'esverava davant l'episodi de la proclamació de la República viscut entusiastament pels dos personatges d'Eva. Però, per damunt de tot, volia impedir que aquests llibres estiguessin a l'abast d'un públic ampli i que poguessin arribar a enllaminir-lo i a crear-li cap mena d'addicció. En tals circumstàncies, el 1948, després d'un feix de negatives que les autoritats devien confiar que bastarien per desanimar els entossudits autòctons d'una província tan conflictiva, quan Soldevila s'adreçava a Madrid, en termes molt controlats però taxatius, per demanar aclariments sobre la prohibició d'aquelles dues novel·les, rebia aquesta resposta: *Valentina* no havia estat acceptada en edició normal, però es podia tornar a provar sort –apuntava un responsable de censura– "tal vez en edición de obras de lujo".

El caràcter aberrant d'una edició de luxe de l'obra sense que n'hi hagués, com a mínim, una de normal en lliure circulació hauria tingut una dimensió triple: en primer lloc, és clar, hauria afectat Soldevila com a autor, però, de retop,

s'hauria projectat en el col·lectiu d'escriptors. Finalment, també l'escassíssim públic que se'n podia assabentar hauria tingut una altra evidència d'allò que tots plegats, autors i públic, van haver d'aprendre: que s'exigia que el llibre català es mostrés només com a prescindible i ornamental i, en conseqüència, que no se li permetria aparèixer com a producte homologable i competitiu. De les gravíssimes conseqüències d'una tal lliçó, n'hi havia molts que n'eren conscients, com ara Carles Soldevila. Però aquesta consciència no va pas evitar que els autors i el públic de les dècades següents en recollissin –o en recollíssim– l'herència. ●

A dalt, l'exposició al Col·legi sobre Carles Soldevila, que va ser molt visitada. A sota, un moment del debat amb el qual es va inaugurar l'exposició.

⁴ *Historias barcelonesas*. Barcelona (1945), pàg. 8.
⁵ *L'edició catalana i la censura franquista*, pàgs. 238-248.

— **“Es comportà sempre amb una delicadesa i una correcció de gentleman”, va dir Cambó de Carles Soldevila —**